

PETRI LAUERMA

Jeesuksen lapsuuden kirjan julkaistut suomennokset

– tausta ja muotoasun myöhempi kielellinen editointi

Jeesuksen Lapsuuden Kirja on Uuteen testamenttiin sisältyviä Jeesuksen lapsuuskertomuksia täydentävä ja taustoittava kertomuskokoelma. Se pohjautuu Lähi-idässä enimmäkseen jo vuosina 150–200 jKr. kreikaksi laadittuun vanhaan apokryfiseen evankeliumiin, joka Jeesuksen veljen Jaakobin nimiin pantuna ja evankeliumeissa kuvattuja tapahtumia sisällöltään osin edeltävänä on nimetty Jaakobin protoevankeliumiksi. Teoksessa käydään läpi Jeesuksen esivanhemmat, neitsyt Marian lapsuus ja kihlaus Joosefin kanssa, Jeesuksen syntymä, perheen pako Egyptiin ja paluu Nasaretiin, ja keskitytään sitten Jeesuksen moniin ihmetöihin. Teoksen leviäminen sai uutta vauhtia ensimmäisen painetun latinannoksen ilmestyttyä 1500-luvun puolivälissä. Sittemmin teos levisi eri kielillä myös käsikirjoituksina. *Jeesuksen Lapsuuden Kirjan* varhaisimmat ruotsinkieliset käännökset ovat peräisin jo keskiajalta, vaikka ensimmäinen painettu ruotsinnois julkaistiin vasta vuonna 1776. (Reinsch 1879, 123–124; Olsson 1941, 17–19; Lenhammar 1974, 41–42; Silfverhut 1977, 69; Luukkanen 1995, 96–97; Klauck 2003, 64–72.)

1700-luvun lopulta alkaen julkaistut ruotsinkieliset laitokset löysivät pian tiensä myös Suomeen (Silfverhut 1977, 69). Teoksesta laadittiin viimeistään 1800-luvun alussa myös suomennoksia ns. Pohjanmaan mystikoiden keskuudessa, mutta nämä jäivät tämän liikkeen muiden käännösten tavoin vain kopioina kierrätettäviksi (Rancken 1855, 245, 249; Luukkanen 1995, 96–97). Turkulainen J. C. Frenckell painatti teoksesta omin lupinensa ruotsinkielisen laitoksen kotikaupungissaan vuonna 1825, mutta suomeksi teosta ei ilman tuomiokapitulin uskonnollisilta kirjoilta vaatimaa painolupaa uskallettu julkaista (Silfverhut 1977, 68–69).

Tarkastelen tässä artikkelissa *Jeesuksen Lapsuuden Kirjasta* julkaistujen suomenkielisten laitosten taustaa ja näiden kieliasun myöhempää ortografista, äänteellistä ja

muoto-opillista editointia.¹ Silfverhut (1977) on selvittänyt teoksen ensipainosta edeltäneet mutkikkaat painolupaprosessit, mutta hänenkään tutkimuksestaan ei käy ilmi, mikä on vuonna 1835 julkaistun suomennoksen suhde muihin painolupaprosesseissa olleisiin käännöksiin. Tämän selvittäminen on mahdollista ainoastaan suomennosten kieltä tarkastelemalla, sillä alkuperäisissä painolupa-asiakirjoissakaan kilpailevat käännökset eivät identifioitu riittävän selvästi. Kieliasun tarkastelu on ollut myös ainoa tapa selvittää, mihin suomennokseen teoksen lukuisat myöhemmät painokset pohjautuvat. Lopuksi pyrin selvittämään, millaista teoksen muotoasun kehitys on ollut muuhun etenkin hengelliseen kirjasuomeen verrattuna.

Varhaisimmat julkaisuyritykset ja Westerin käännös

Autonomian ajan julkaisumahdollisuuksia laajensi osaltaan ruotsalainen Anders Cederwall, joka perusti Viipuriin kirjapainon vuonna 1815 ja painoi lääninhallituksen töiden lisäksi etenkin Jaakko Juteinin teoksia ja uskonnollisia kirjasia (Gardberg 1957, 390–398; Hirn 1973; Hakapää 2008, 217, 184). *Jeesuksen Lapsuuden Kirjan* suomennokselle Cederwaller anoi ensimmäisenä painatuslupaa Porvoon tuomiokapitulilta joulukuussa 1827. Pöytäkirjassa teokseen viitataan ainoastaan vastaavan ruotsinkielisen teoksen suomennoksena, jonka nimeä ja laatijaa ei mainita.² Tuomiokapitulin pyynnöstä työn tarkistanut lehtori Forsius piti suomennosta sinänsä korrektisti laadittuna, mutta taruja sisältävänä julkaistavaksi sopimattomana, joten tuomiokapituli hylkäsi anomuksen. (Silfverhut 1977, 68, 309.)

Heinäkuussa 1828 haminalainen kirjansitoja ja kirjakauppias E. Nygren anoi *Lapsuuden Kirjalle* painolupaa samalta taholta. Porvoon tuomiokapitulin pöytäkirjasta käy nyt ilmi suomennoksen nimi *Meidän Herran ja Vapahtajan Jesuxen Christuxen lapsuden kirja; ynnä yxi vähäinen historian selitys Joakimista ja Annasta, mistä säädystä ne syntyneet olit ja samalla muotoa heidän tyttärensä Neitzzy Marian lapsuden aika ja elämä* (PTA, pk. 23.7.1828, § 26). Tuomiokapitulin arkistossa säilyneen käsikirjoituksen lopussa mainitaan myös, että teos on ”Ruotzin kieleldä Suomexi kääty Joh. Gerh. Westerildä”. Painolupaa työlle ei kuitenkaan myönnetty. (Silfverhut 1977, 68; Nygrenistä ks. Nordenstreng – Halila 1975, 363.)

1 Tutkimuksen ulkopuolelle rajautuvat siis Pohjanmaan mystikoiden laatimat suomennoskäsikirjoitukset, joista on Hälsingin yliopiston ja Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kokoelmissa tallella useita versioita. Olen kuitenkin tarkastellut näitä Luukkasen (1995, 96–97) esille nostamia käsikirjoituksia sen verran, että olen voinut havaita ne sekä ortografialtaan että kieleltään sittemmin julkaistuja suomennoksia paljon vanhakantaisemmiksi ja näistä selvästi poikkeaviksi. Useimmissa käsikirjoituksissa onkin mainittu itse suomennosten olevan alun perin jo 1800-luvun ensimmäiseltä vuosikymmeneltä, vaikka säilyneet kappaleet ovatkin käsikirjoituskopioita, jotka on ilmoitettu vasta 1820–1830-lukujen taitteessa laadituiksi.

2 Ruotsinkielisen alkuteoksen nimeksi mainitaan *Vår Herras och Frälsares Jesu Christi barndoms Bok, hvilka med en liten historikaska underrättelser om Joakim och Anna, af hvad slagte de äro föddo, äfvenledes om deras dotter Jungfru Maria, hennes barndom och lefverne* (PTA, pk. 19.12.1827, § 21).

Ortografialtaan ja muodoiltaan Westerin suomennos on verraten vanhahtava, lauserakenteiltaan vanhalle kirjasuomelle ominaisesti mutkikkaan koukeroinen. Nämä piirteet tulevat hyvin esille jo teoksen avauksesta:

Joakim oli yxi aivan arvossa pidetty mies, Israelin kansalda, ja syndynyt Judan sukukunnasta, yxi niistä kahdesta-toista kymmenestä veljexestä, Patriarkan Jacobin pojista, joka oli Abrahamin poika. Abrahamilla oli jumalallinen vakutus että mailman ulosluvattu Wapahtaja piti synnyttettämän hänen sjemenestäns, ja omalla lain täyttämiselän maailman syndein tähden, ja hänen sovindo kuolemansa kautta, täyttämän koko ihmisen sukukunnan Lunastuxen ja autuden. Tämän lupauxen täyttämisen aika, alkoi lähdettyä. Täydellä uskalluxella odotti Joakim sen ajan tulemistä, sillä hän pelkäsi ja rakasti Jumalata hurskaudella, ja monenkaldaisilla hyvillä töillä. Kaikki mitä hän vuodessa ansaitzi ja sisällen toi, jakoi hän aina kolmeen osaan: yhden osan andoi hän köyhille, sen toisen pani Jumalan palveluxen ylöspitämisexi ja kolmannella elätti hän itzensä ja myös kansansa; ja koska hänen vaelluxensa oli vaka ja Jumalalle otollinen, siunattin kaikki hänen edesottamuxensa, hänen rahansa lisändyi ja omaisuutta kasvoi monda eikä kukaan ollut hänen vertaisensa Israelin kansan seassa. (Wester 1828, s. 4–5.)

Wester on noudattanut suomennoksessaan verraten johdonmukaisesti vanhan kirjasuomen ortografiaa. Käytössä eivät ole ainoastaan 1800-luvun alkupuoliskon etenkin hengellisessä kielessä vielä tavalliset *x-*, *tz-*, *mb-*, *nd-*, *ld-* ja (vahva-asteisetkin) *ng*-merkintätavat, vaan geminaatta-*k*:ta on vielä merkitty *ck*:lla (tekstikatkelmassa *kaicki*). *k:n* merkintä on muuten Raamatussa jo 1776 yhtenäistetyllä kannalla (Rapola 1945, 27). Lisäksi *i:tä* on merkitty *j*:llä kieltoverbin muodoissa (*ej*; osa merkinnöistä on korjattu *i*:llisiksi), diftongin alkukomponenttina (*sjemenestäns*) ja pitkän vokaalin merkinnässä (*nijn*). Tämä kaikki tekee työstä 1820-luvun tavalliseen hengelliseen ortografiaankin verrattuna vanhahtavan.

Myös muotorakenteeltaan teos on enimmäkseen vanhan kirjasuomen mukainen. Inessiivin pääte on kuitenkin geminaatta-*s*:llinen (*arvossa*, *vuodessa*, *seassa*). Allatiivi on merkitty valtaosin vokaaliloppuiseksi (*köyhille*, *Jumalalle*), mutta satunnaisia *n*-loppuisia muotojakin tavataan (*sisällen*; *n*-loppuja on käsikirjoituksessa myös ylivivvauksin poistettu). Abessiivi on yksinäis-*t*:llinen (myöhemmin tekstissä esim. *ilman mjehetä*, 37) ja persoonapronominienkin akkusatiivi vain *n*-päätteinen (*Jumala on ulos valinnut sinun*, 14). Monikon 1. ja 2. persoonan muodot ovat lähes yksinomaisesti *e*-loppuisia (esim. *me saatamme*, 29, *olette* 30; poikkeuksina huom. *löydämmä me*, 35, *tahdottakos te*, 34 ja *suot takos*, 43), mutta monikon 3. persoonan imperfekti- ja konditionaalimuodoissa on vaihtelua (esim. *menivät ja löysit*, 20).

Westerin vielä varsin paljon vanhan kirjasuomen yleisilmeen mukainen suomennos tuo esille lähinnä yleislänsimurteisia piirteitä. Muutamat käsikirjoituksen alun *tz*-tapauksista on merkitty alun perin *tt*:llisiksi, mikä viittaa lähinnä länsimurteisiin, vaihtelemattomana ennen kaikkea hämäläismurteisiin (Kettunen 1940a, kartta n:o 8, 1940b, 22–24). 1820-luvun painetussa hengellisessä kirjallisuudessa vielä hyvin harvinaista

geminaatta-s:llistä inessiiviä (vrt. Lauerma 2012, 57–58) tavataan länsimurteissa taas ennen kaikkea pohjoishämäläisissä murteissa, mutta (tosin loppuheittoiseksi kehittyneenä ja vain possessiivisuffiksien edellä säilyneenä) myös kaakkoishämäläisissä murteissa ja siitä itään (Kettunen 1940a, kartta n:o 104, 1940b, 189). *vAt*-päätteisen imperfektin ja konditionaalin läntinen levikki on paljon laajempi (emt., 187–188), mutta *n*-loppuista allatiivia tavataan juuri myös hämäläismurteiden itäreunoilla (Kettunen 1940a, n:o 126 ja 1940b, 230–235). Henkilönä tuntemattomaksi jäävää Westeriä voi siis näiden niukkojen viitteiden pohjalta arvella lähinnä hämäläiseksi.

Kohti julkaistua suomennosta

Heti 1830-luvun alkupuoliskolla tehtiin kaksi uutta yritystä *Lapsuuden Kirjan* julkaisemiseksi suomen kielellä. John Bunyanin *Kristityn vaelluksen* suomentajana tunnetuksi tullut kuopiolainen Jakob Johan Malmberg anoi Turun tuomiokapituliilta vuonna 1831 painatuslupaa suomennokselleen *Meidän Herran ja Vapahtajan Jesuxen Christuxen Lapsuuden Kirja*. Tuomiokapituli (TTA, pk. 31.7.1833, § 28) kuitenkin katsoi teoksen tarinoiden voivan kanonisten evankeliumien arvovaltaa heikentämällä johtaa oppimattomimmat lukijat taikauskoon eikä myöntänyt työlle siksi painolupaa. (Silfverhut 1977, 106, 305; vrt. Silander 1939, 280 ja Tiililä 1961, 238, 336–337; Malmbergista ks. Lauerma 2012, 7–11.)

Hiukan ennen edellisen päätöksen tuloa Nils Rosenblom, Porvooseen laajentuneen Hjelletin kirjapainon faktori (Gardberg 1973, 80), oli heinäkuun alussa 1833 anonut painolupaa Porvoon tuomiokapitulista suomennokselle, jonka nimeksi mainitaan *Meidän Herramme ja Vapahtajamme Jesuxen Christuxen Lapsuuden Kirja, ynnä Lyhykäinen Historiallinen tieto Joakimista ja Annasta, mistä sugusta he olit syndynet niin kuin myös heidän Tyttärestänsä neitsy Mariasta hänen lapsuudestansa ja elämästänsä*.³ Työn marraskuussa 1833 jälleen arvioinut Forsius ei nytkään antanut sille painatuslupaa. (Silfverhut 1977, 106, 309.)

Soveliaan suomenkielisen julkaistavan puutteesta Hirnin (1973, 243–242) mukaan kärsinyt Cedervaller kuitenkin ilmeisesti oivalsi, että teoksen kaltaista tarinakokoelmaa ei välttämättä tarvitsisi pitää hengellisenä, vaan maallisena teoksena, jolloin painolupaa tulisi anoa tuomiokapitulin sijasta sensuurikomitealta. Viipurin paikallinen sensori toimitti teoksen sensuurikomitealle, jonka puolesta professori Sjöström antoi teokselle painoluvan (Silfverhut 1977, 106.) Sensuurikomitean päätöksestä käy ilmi nyt hyväksytyyn suomennoksen nimi *Meidän Herran Jesuksen Christuksen Lapsuuden kirja, niin myös lyhykäinen tieto Neitsestä Mariasta ja hänen vanhimistans Joachimista ja Annasta* (SensK, pk. 18.3.1835, § 6), joka on lähes identtinen Cedervallerin vuonna 1835 julkaiseman teoksen nimiöön verrattuna.⁴

3 Työn täydellinen nimi käy ilmi tuomiokapitulin pöytäkirjasta (PTA, 3.7.1833, § 21). Myöhemmin mainitaan myös teoksen ruotsinkielisen originaalin tarkka otsikko ja tämän painotiedot: i Örebro hos M. M. Lindh 1827. (PTA, 27.11.1833, § 35).

4 Nimiössä on tosin *Herramme, Joakimin ja vanhimmistansa* eikä *Herran, Joachimin ja vanhimmistans*.

Painolupakäsittelyt kuitenkin vielä jatkuivat. Elokuussa 1836 oululainen kirjanpainaja Christian Evert Barck anoi julkaisulupaa teoksen suomennokselle (Silfverhut 1977, 106). Tämän nimeksi mainitaan myöhemmässä päätöksessä *Meidän Herramme ja Vapahtajamme Jesuksen Christuksen Lapsuden Kirja* (SensK, pk 24.1.1837, § 11). Oulun paikallinen sensori lähetti työn sensuurikomitealle Helsinkiin, jossa sitä arvioi yliopiston suomen kielen lehtori Carl Niclas Keckman. Tämä katsoi työn olevan selvästi eri suomenos kuin Cedervallerin julkaisema teos (SensK, pk 24.8.1836, § 9), mutta jätti komitean ratkaistavaksi, tulisiko työtä pitää hengellisenä vai maallisenä. Hengelliseksi katsottavasta sisällöstä pyydettiin lausunto Turun tuomiokapitulilta, joka ei edelleenkään pitänyt teosta julkaisukelpoisena. Siksi myös sensuurikomitea päätti kieltää kirjan julkaisemisen. (Silfverhut 1977, 106–107.)

Cedervallerin vuonna 1835 julkaisema suomennos

Cedervallerin julkaiseman teoksen erot Westerin suomennokseen nähden käyvät hyvin ilmi jo teoksen alusta, joka Cedervallerin julkaisemassa teoksessa on seuraavanlainen:

Joakim oli sängen kuulusa mies ja Israelin kansassa; hänen sukunsa oli Judaasta Patriarkan Jakobin pojasta, joka oli Abrahamin pojan poika. Abraham oli Jumalalta saanut lupauksen että mailman wapahtajan piti syndymän hänen siemenestänsä, ja tuleman sowinnoksi ihmisten syndein edestä, ja walmistaman heille ijankaikkisen elämän. Aika lähestyi jona tämä lupaus piti täytettämän; Joakim odotti sitä hartaalla sydämellisellä uskolla, sillä hän pelkäsi Jumalaa ja palweli händä wanhurskaudella ja moniniaisilla hywillä töillä. Mitä hän wuotuudessa ansaitsi jakoi hän kolmeen osaan, yhden hän annoi waiwaisille, toisen pani hän Jumalan palwelukseen ja kolmannella hän elätti itsensä ja perhensä; ja että hänen waelluksensa oli waka ja Jumalalle otollinen niin siunaus oli kaikissa hänen edes-ottammisissansa, hänen rahansa ja tawaransa tuli suureksi ja ei ollut hänen wertaista Israelissa. (1835, s. 3–4; tähän teokseen ja kaikkiin muihinkin Lapsuuden Kirjan myöhempiin painettuihin laitoksiin viitataan pelkällä vuosiluvulla, lähemmin ks. lähdeluettelon jaksoa 1.)

Eroja on niin merkintätavoissa, muodoissa kuin sanastossa ja lauserakenteissakin. Ortografisesti teos on jo vanhan ja uuden välissä. *tz-* ja *x-*merkintätavoista on jo luovuttu *ts:n* ja *ks:n* hyväksi, mutta *mb-*, *ld-*, *nd-* ja (vahvan asteenkin) *ng-*merkintä ovat vielä ennallaan. Sana *Christus* on kirjoitettu vielä *ch:*llisena (nimiössä ja esim. s. 63), ja muutamissa lainasanoissa tavataan *ph:*ta *f:n* merkinnässä (esim. *prophetat* s. 9, *Phariseukset* s. 1; jatkossa teoksen sivuihin viitataan ilman sivunumeron lyhennettä). Muoto *sanoden* (esim. 9) ’sanoen’ on vielä kirjoitettu vanhaan tapaan, ja *suku-*sanan heikkoasteiset muodot on merkitty erikoisella tavalla tavuviivan avulla (esim. *su-un*, *su-usta*, 12). Jälkitavujen pitkät vokaalit on etupäässä jo merkitty kahdella vokaalimerkillä, mutta jäljellä on joitain poikkeuksia, näistä useimmat tiettyihin muotoryhmiin systemaattisesti liittyviä. Etenkin

monikon 2. persoonan imperatiivimuodot (esim. *mengät, puhukat*, 46) on merkitty lyhyellä vokaalilla, samoin monissa murteissa myös lyhytvokaalisina mahdolliset *kAAn*-liitepartikkelit (esim. *yksikän, yhdelläkän*, 29).

Morfologisesti lähes ainoa uutena pidettävissä oleva piirre on geminaatta-s:llinen inessiivi (esim. *hywissä awuissa ja tawoissa*, 10–11). Allatiivi on vokaaliloppuinen (esim. *waiwaisille*, mt. 3; huom. kuitenkin *kellengän* 'kellekään', 47). Abessiivi on poikkeuksetta yksinäis-t:llinen (esim. *miehetä, synnitä*, 39; *rangaisemata*, 57). Persoonapronominien akkusatiivimuodot ovat yksikössä aina *n*-päätteisiä (esim. *on tehnyt sinun*, 6; *Maria näki hänen*, 15; monikollisia akkusatiivimuotoja ei teoksen 1. painokseen sisälly). Monikon 1. persoonan päätteinä on systemaattisesti *mme* (huom. jopa *olemme me*, 7), monikon 2. persoonan päätteinä aina *tte* (esim. *annatte*, 14; mahdollisena poikkeuksena huom. tosin painovirheitäkin sisältävä muoto *tahdottakte* 'tahdotteko te', 46). Monikon 3. persoonan imperfekti- ja konditionaalimuotojen päätteinä on puolestaan pelkästään *t* (esim. *pität Phariseukset neuvoa ja sanoit*, 11; *Joseph sanoi, että he mänisit sinne ja olisit siellä yötä, jos siellä löytäisit wettä*, 27), joskin yksinäinen *käivät*-asuinen imperfektimuoto on teoksesta löydettävissä (33).

Onko Cedervallerin 1835 julkaisema käänös teoksen suomentaneeksi tiedetyn, mutta painolupaa vuonna 1833 vaille jääneen Jakob Johan Malmbergin laatima? *Silfverhut* (1977, 106) ei tiiviissä esityksessään ota tähän kantaa. Asiakirjoissa suomennoksiin on viitattu vaihtelevan tarkasti eikä niiden osin puutteellisesti esitetyistä nimistäkään voi siksi tehdä sitovia päätelmiä. Vuonna 1827, jolloin Cedervaller anoi *Lapsuuden Kirjalle* ensimmäisen kerran painolupaa, Malmbergin suomennos ei tosin välttämättä vielä ollut valmistunut. Vuonna 1833 julkaisulupaprosessissa olleet Malmbergin ja Rosenblomin jättämät työt ovat puolestaan olleet tuskin identtisiä, sillä niiden käsittely on ollut osin päällekkäistä, mutta Rosenblomin ja Cedervallerin jättämien töiden keskinäistä suhdetta on vielä vaikeampi selvittää. Evidenssiä on siksi etsittävä julkaistun suomennoksen kielestä etenkin siltä osin, kuin se on verrattavissa Malmbergin kielestä olevaan tutkimukseen (Lauerma 2012).

Ortografialtaan Cedervallerin painate ei ole kovin kaukana ajallisesti lähimmistä Malmbergin teoksista. Vuonna 1834 ilmestynyt *Christityn lesken ja Lasten waellus* on tuntuvammin uuden ortografian kannalla, mutta *Kristityn waelluksen* viidennessä, vuonna 1835 ilmestyneessä painoksessa on edetty vanhasta ortografiasta vain *tz > ts* ja *mb > mp*-muutosten verran. Seuraavana vuonna ilmestyneessä Hoburgin *Tuntematoin Kristus*-käännöksessä on myös *ks* eikä *ld, nd* ja (vahvan asteen) *ng*-merkinnästä ole jäljellä kuin satunnaisia jälkiä. Kaikissa näissä teoksissa on käytetty *f:n* merkinnässä myös vielä *ph*:ta raamatullisissa lainoissa. *Lapsuuden Kirjassa* tavataan lisäksi lyhytvokaaliseksi merkityinä mm. monikon *mengät*-tyyppisiä imperatiivimuotoja ja *yksikän*-tyyppisiä liitepartikkeleita, jotka ovat säilyneet tällaisina vielä *Kristityn waelluksen* vuoden 1835 painoksessa, vaikka *Lapsuuden Kirjassa* vielä tavalliset *pitä-*, *teke*-tyyppiset A-infinitiivin ja preesen sin 3. persoonan muodot muodot on tässä painoksessa jo muutettu pitkävokaaliseksi. (Lauerma 2012, 40–41, 76–77.)

Morfologiassa on sekä eroja että yhtäläisyyksiä. Malmbergin vuonna 1834 julkaisemassa *Kirkko-wirressä* on ssA-inessiivin esiintymä. Tämä päätevariantti on teoksen loppua lukuun ottamatta vallitseva myös samana vuonna ilmestyneessä *Christityn lesken waelluksessa*. Tämä teos kuitenkin poikkeaa *Lapsuuden Kirjasta* etupäässä vAt-päätteisine monikon 3. p. imperfekteineen ja konditionaaleineen, n-päätteisine allatiiveineen ja aivan satunnaisine geminaatallisine abessiiveineen. *Kristityn vaelluksen* vuoden 1835 laitos ja vuoden 1836 Hoburg-suomennos ovat sen sijaan vielä yksinäis-s:llisen inessiivinkin kannalla, mutta teoksissa on myös käytetty hiukan n-loppuista allatiivia, jälkimmäisessä satunnaisesti myös vAt-imperfektiä ja -konditionaaleja. Yksikön persoonapronominien akkusatiivimuodot ovat käsitellyissä teoksissa vain n-päätteisiä. Sekä *Kristityn vaellukselle* että sen jatko-osalle ovat kuitenkin ominaisia osin A-loppuiset monikon 1. ja etenkin 2. persoonan muodot. (Lauerma 2012, 51, 53–54, 56, 59–60, 63–64, 66). ssA-inessiivin osalta *Lapsuuden Kirja* on siis kohtuullisen lähellä Malmbergin 1830-luvun teoksia, mutta näissä allatiivissa ja monikon verbimuodoissa tavattava variaatio *Lapsuuden Kirjasta* käytännössä puuttuu, paria muotoa lukuun ottamatta. Teos on kieliasultaan Malmbergin julkaisemia yhtenäisempi.

Malmbergin useimmille teoksille ominaisia satunnaisia äänteellisiä itämurteisuksia (joista ks. Lauerma 2012, 27–28, alaviite 28) *Lapsuuden Kirjasta* on kuitenkin löydettävissä. Useimmat tällaisista ovat t:n astevaihtelumutoja, joko katomuotoja tai vahvaasteistuksia (esim. *mahotoinda*, 1835, 65; *etemmin*, mt. 33; *katuille*, 34; huom. myös geminoituman oloinen *kottiin*, 61), mutta myös esim. *mennä*-verbin itäiseen asuun viittaavia muotoja tavataan (*mängämme*, 34). Tällaiset muodot voisivat kuitenkin olla myös vain Cedervallerin käyttämien suomenkielisten latojien (joista ks. Gardberg 1957, 392–393) paikallisen kaakkoismurteen pohjalta tekemiä virheitä. Tällaisiksi on tosin jo vaikeampi tulkita essiiviä muistuttavia partisiippimuotoja (*wäsynynä*, 9; *waipununa* 66), joita niitäkin Malmberg satunnaisesti käyttää (Lauerma 2012, 75). Näinkin savolaisten muotojen levikki ulottuu kuitenkin joihinkin (kaakkois)hämäläis- tai kaakkoismurteisiin (Kettunen 1940a, kartta n:o 32; 1940b, 68–69). Mielenkiintoista kyllä *Lapsuuden Kirjan* alussa esiintyvää vuoden mittaista aikaa merkitsevää harvinaista *vuotuus*-sanaa tavataan osin juuri samoissa murteissa.⁵ *Lapsuuden Kirjan* jotkin silloisesta hengellisestä kirjasuomesta poikkeavat itämurteiset piirteet eivät siis välttämättä viittaa varsinaisiin savolaismurteisiin, vaan pikemminkin kaakkoismurteisiin ja näiden liepeille, kertoivat nämä piirteet sitten kääntäjän syntyperästä tai teoksen Viipurissa tapahtuneesta editoinnista ja ladonnasta. Malmbergin ei tiedetä painattaneen täällä yhtään teostaan. Sitovasti juuri Malmbergiin – tai kehenkään muuhunkaan tämän ajan kielenkäyttäjään⁶ – viittaavia piirteitä

5 Murrearkiston kokoelmissa on *vuotuus*-sanasta tietoja vain Lemm ja Äyräpään kaakkoismurteista sekä Kymen kaakkoishämäläisestä murteesta (SMSA sv. *vuotuus*).

6 Cedervallerin ei tiedetä v:n 1830 jälkeen julkaiseen uusia töitä Henrik Renqvistiltäkään (Laine – Perälä 2005, 47), jonka kieli on Malmbergiakin itämurteisempaa. *Wäsynynä*-tyypin ja *vuotuus*-sanalla alueella olisi toiminut Lemm kirkkoherra Jakob Roschier, mutta hänen vuonna 1836 julkaisemansa virsikirjan mitalliseen kieleen *Lapsuuden Kirjaa* on vaikea vertailla.

suomennoksesta on kuitenkin vaikea osoittaa jo siksi, että *Lapsuuden Kirjan* ensipainoksen kieliasu on hiottu 1830-luvun teokseksi poikkeuksellisen yhtenäiseksi; tuomiokapitulithan saattoivat kieltää teoksen julkaisemisen huonona pitämänsä kieliasunkin nojalla (tällaisista tapauksista Silfverberg 1977, 53–60).

Ortografian ja äänneasun kehitystä 1836–1861

Lapsuuden Kirjasta ilmestyi uusi painos (1836) jo ensipainosta seuranneena vuotena. Lisäpainokseen ei ollut pyydetty erillistä lupaa, ja siksi Cedervallerin toiminta ja itse teos päätyivät jälleen sensuurikomitean tarkasteltavaksi, joskaan ei lopulta rangaistavaksi (Silfverhut 1977, 107). Ladonta- ja myös kieliasultaan teoksen toinen painos on lähes ensipainoksen kaltainen, joitain painovirheitä tai näiden satunnaisia korjauksia lukuun ottamatta (huom. esim. *tahdottakte* > *tahdottakote* 'tahdotteko te', 1836, 46). Hivenen yllättäen myös muutamatsat ensipainoksessa vielä loppuheittoisina tavatut konditionaalimuodot on muutettu vokaaliloppuisiksi (*olis* > *olisi uskaldanut / käskenynt / ollut*, mt. 8).

Cedervallerin kuoltua hänen leskelleen ei 1837 enää myönnetty lupaa julkaista uutta painosta teoksesta (Silfverhut 1977, 108). 1840-luvulla teoksesta kumminkin julkaistiin uusia painoksia, tosin kaikki Ruotsissa. Jönköpingissä teos painettiin 1840 ja 1841, Uumajassa 1841 ja Tukholmassa 1843. Painopaikan valinnalla on ilmeisesti haluttu välttää sensuurikäsitteilyä, vaikka Tukholman editiota (1843) lukuun ottamatta teoksiin on painettu mukaan esipuhe, jossa kerrotaan teoksen olevan ”anomuksen päälle Suomen kielelle käännetty” (1840, 2; 1841a, 2; 1841b, 2). Kieliasultaan kaikki nämä neljä painosta ovat etupäässä aiemman mukaisia useimpia painovirheitään myöten, joskin joitain uusia virheitäkin ruotsalaiset latojat ja kirjapainot ovat nimilehdillekin saaneet aikaan. Painoksista poikkeaa jonkin verran enemmän ainoastaan jälkimmäinen Jönköpingissä painettu versio (1841a), jonka nimilehdellä ja myös alkusanoissa (s. 2) on muutamissa muodoissa *x* ja yksinäis-s:llinen inessiivi, jotka korjataan ks:llisiksi ja geminaatta-s:llisiksi heti seuraavassa painoksessa (1841b).

Teoksen kieliasun tuntuvampi editiointi alkaa Helsingissä vuonna 1850 julkaistusta painoksesta. Tässä on siirrytty uuteen ortografiaan myös *mp-*, *lt-*, *nt-* ja (vahvan asteen) *nk-*merkintöjen osalta (esim. *ympärillänsä*, 1843, 14 > *ympärillänsä*, 1850, 13; *kaikkiwaldias*, 1843, 7 > *kaikkiwaldias*, 1850, 8; *händä*, 1843, 6 > *Häntä*, 1850, 7; *Kuningaan*, 1843, 6 > *Kuninkaan*, 1850, 8; huom. myös lainasanassa *Engeli*, 1843, 9 > *Enkeli*, 1850, 9). Muutamassa sanassa tavatusta *ch(r)*-merkinnästä on myös luovuttu (*Christuksen*, 1843, 81 > *Kristuksen*, 1850, 61, muutos tehty molempiin painoksiin myös nimilehdelle; *Christin Oppi*, 1843, 80 > *Kristin-Oppi*, 1850, 60). Myös joidenkin astevaihteluosuuksien merkintää on uudistettu (esim. *sanoden*, 1843, 13 > *sanoen*, 1850, 12; *tahdoi*, 1843, 6 > *tahtoi*, 1850, 8; *henges ja terweydes*, 1843, 64 > *henkes ja terweytes*, 1850, 48; *palwelus piikoistansa*, 1843, 9 > *palweluspaijoistansa*, 1850, 9; *su-ustansa*, 1843, 6 > *suwustansa*, 1850, 8). Jälkitavujen pitkien vokaalien merkintä on käytännössä systematisoitu kaksikirjaimiseksi (esim. *mengät, puhukat*, 1843, 55 > *menkääts, puhukaats*, 1850, 42; *yksikän, yhdelläkän*, 1843, 35

> yksikään, yhdelläkään, 1850, 29), jäljelle on jäänyt vain satunnaisia tapauksia (tällaisina esim. *waka*, 1850, 7 > *wakaa* vasta 1888, 7).

Lisäksi on korjailtu joitain ensi painoksesta varhaisimpiin uusintapainoksiin vielä jääneitä itäsuomalaisuuksia (esim. *katuille*, 1843, 41 > *kaduille*, 1850, 32; *mahotoinda*, 1843, 76 > *mahdotointa*, 1850, 57). Poikkeuksellinen *käiwät*-muoto (1843, 39) on myös korjattu *käiwät*-asuseksi (1850, 32). Muotorakenteeltaan vuoden 1850 laitoksen voi silti katsoa muun kirjasuomen kehityksen myötä hiukan itämurteistuneen. Joitain yksikön 3. persoonan monikkomuotoja on muutettu *t*-päätteisistä *vAt*-päätteisiksi (esim. *tulit*, 1843, 14 > *tuliwat*, 1850, 13). Allatiivimuotoja on myös satunnaisesti muutettu *n*-päätteisiksi (*wanhalle*, *sinullekin* 1843, 18 > *wanhallen*, *sinullenkin*, 1850, 16), ainakin yksi monikon 1. persoonan muoto *a*-loppuiseksi (*olemme me*, 1843, 9 > *olemma me*, 1850, 10).

Helsingissä (1852) ja Viipurissa (1853) ilmestyneissä uusintapainoksissa ei näytä olevan olennaisia muutoksia (huom. kuitenkin vain 1852 t:llisenä tavattava akkusatiivi *hänet*, 28). Viipurissa julkaistussa ”uudeksi painokseksi” nimetyssä laitoksessa (1861) on jälleen joitain morfologisia muutoksia, tosin edelleen epäsystemaattisiksi jääneitä (esim. *pidit*, *sanoit*, 1853, 29 > *pitiwät*, *sanoiwat*, 1861, 28–29; *uhraisit*, 1853, 18 > *uhraisiwat*, 1861, 18; huom. jopa *hänen*, *sinun*, 1853, 33 > *hänet*, *sinut*, 1861, 33).⁷

Oululainen editio vuodelta 1866

Joulukuussa 1861 tuomiorovasti Aaron Borg anoi Kuopion tuomiokapitulilta painatuslupaa suomennoskäsikirjoitukselle *Herramme ja Vapahtajamme Jeesuksen Kristuksen Lapsuuden kirja, ynnä vähäinen historiallinen tieto Joakimista ja Annasta, mistä suvusta he olivat, kuin myös heidän tyttärestänsä, Neitsy Mariasta, hänen lapsuudestaan ja elämästään*. Työn hän kertoi saaneensa lahjaksi. Tuomiokapituli kieltäytyi kuitenkin antamasta suomennokselle painatuslupaa vedoten sensorin 14.10.1829 antamaan päätökseen ja sen perusteluihin. (OTA pk. 30.12.1861.)⁸

Painovapauslain astuttua voimaan 1865 oululainen kirjanpainaja Barck julkaisi vuonna 1866 Lapsuuden Kirjasta uuden laitoksen nimellä *Herramme ja Wapahtajamme Jesuksen Kristuksen Lapsuuden Kirja, ynnä lyhykäisiä tietoja Joakimista ja Annasta, mitä sukua he oliwat; kuin myös heidän tyttärestään Neitsy Mariasta, hänen lapsuudestaan ja elämästään*. Cedervallerin julkaisemaan laitokseen ja sen myöhempiin uusintapainoksiin verrattuna Borgin painate vaikuttaa aivan uudelta. Muoto-oppiakin on tuntuvasti uudistettu ja lauserakenteetkin vaikuttavat erilaisilta. Kyseessä ei olekaan edellisten painosten uudistettu versio, vaan kokonaan toinen käännös. Teoksen poikkeava nimiö ja lauserakenteet kuitenkin paljastavat, että kyse ei ole mistään uudesta käännöksestä, vaan Joh.

⁷ Teoksen myöhemmissä painoksissa lauserakenteen muutoksia on enemmän, mutta näitä ei tämän artikkelin puitteissa ole mahdollista tarkastella.

⁸ Silfverhult (1977) mainitsee teoksen (pää)otsikon ja päätöksen liitteessä (s. 312), muttei tarkastele sitä lähemmin.

Gerh. Westerin 1820-luvulla laatimasta suomennoksesta, kieliasultaan tosin kokonaan uudistettuna. Barckin julkaisema teos alkaa seuraavasti:

Joakim oli sangen arwoisa mies Israelin kansassa, hän oli Juudan sukua, joka Juuda oli yksi patriakka [sic] Jaakopin kahdestatoista pojasta, joka Jaakoppi taas oli Abrahamin poika. Abrahamilla oli se lupaus Jumalalta, että mailman luwattun Wapahtajan piti syntyä hänen siemenestänsä, ja täyttämisen-työllään mailman syntein edestä sekä sowintokuolemallaan toimittaa koko ihmiskunnan pelastuksen ja autuuden. Aika tämän lupauksen täyttämiseen alkoi lähestyä; täydellä luottamuksella odotti Joakim sen täyttymistä, sillä hän pelkäsi Jumalata ja palveli häntä hartaudella ja moninaisilla hyvillä töillä. Mitä wuodessa ansaitsi ja sai kokoon, jakoi hän aina kolmeen osaan: ensimmäisen osan antoi hän köyhille, toisen tempelille ja kolmannella elätti hän itseänsä ja perhettänsä; ja koska elämänsä oli hurskas ja Jumalalle otollinen, niin kaikki hänen yrityksensä tulivat siunatuiksi, hänen rahansa eneniwät enenemistään ja hänen omaisuutensa tuli yltäkylläiseksi, eikä hänen wertaistansa ollut Israelin kansassa. (1866, s. 5.)

Ortografiaa on uudistettu luopumalla *f*-äänteen *ph*-merkinnästä (esim. *profeetat* 9, *fariseukset* 11). Inessiivin lisäksi myös abessiivi on geminaatallinen (esim. *ilman kohdun hedelmättä*, 6; *rankaisematta*, 41). Monikon 3. persoonan imperfekti- ja konditionaali-muodot ovat systemaattisesti *vAt*-loppuisia (esim. *uhraisiwat*, 7; *ihmetteliwät he suuresti ja kehoittiwat*, 9). Yksikön akkusatiivimuodot ovat vain *n*-päätteisiä (esim. *saiwat nähdä hänen*, 10; *Jumala on sinun siihen walinnut*, 12), mutta käytössä on myös *t*-päätteisiä monikon akkusatiivimuotoja (esim. *wei heidät kotiinsa*, 22). Yhtä moderniin ilmaisuun päästiin aiemmin julkaistun Cedervallerin painaman suomennoksen tulevissa painoksissa vasta vuosikymmenien päästä.

Varhemman julkaisun myöhemmät painokset 1873–1909

Cedervallerin alun perin julkaisemasta käännöksestä julkaistiin seuraava painos vuonna 1873. Tässä ei ole paljon äänne- ja muototason muutoksia (huom. kuitenkin *Ewangelistat*, 1861, 124 > *Ewankelistat*, 1873, 56), nämäkin osin vanhojen muotojen palautuksia (tässä painoksessa on mm. jälleen *pidit*, *sanoit*, 1873, 14 ja *uhraisit*, 1873, 9, samaten *hänen*, *sinun*, 1873,15, mutta toisaalta *t*:lliseksi muutettuna *hänet*, 1873, 28).

Vuodesta 1888 alkaen *Lapsuuden Kirjaa* julkaistiin jälleen korkeintaan parin vuoden välein. Painosten kieliasua muutettiin kuitenkin vain vähän. Vuoden 1888 laitoksessa luovutaan viimein vanhasta *ph*-merkinnästä (*Phariseukset*, 1873, 14 > *Fariseukset*, 1888, 14; *Pharaonille*, 1873, 33 > *Faraonille*, 1888, 33, *Prophetailta*, 1873, 58 > *Profetailta*, 1888, 59). Yksittäinen *olemma*-muoto (1873, 10) on palautettu *e*-loppuiseksi (1888, 10), *tahdottako*-muoto (1873, 42) lopullisesti *tahdotteko*-asuseksi (1888, 42).

Vuodesta 1895 alkaen *Lapsuuden Kirjaa* julkaistiin Tampereella W. Toivosen kustantamana. Näissä laitoksissa on heti siirrytty *vAt*-päätteisiin monikon 3. persoonan

imperfekti- ja konditionaalimuotoihin, vihdoin ja viimein systemaattisesti (esim. *menisit, olisit, löytäisit*, 1892, 27 > *menisiwät, olisiwat, löytäisiwät*, 1895, 27). Toisaalta aikoinaan (1850, 12, 58) vain geminoiduista savolaisista partisiippimuodoista on viimein huomattu luopua (*wäsnyynnä*, 1892, 12 > *wäsnyeenä*, 1895, 8; *waipununna*, 1892, 58 > *waipuneena*, 1895, 60), samaten parista *n*-päätteisestä allatiivimuodosta (nyt jälleen asussa *wanhalle, sinullekin*, 1895, 13). Teoksen harvalukuisia abessiivimuotoja on myös viimein muutettu geminaatta-*t*-llisiksi (esim. *rankaisemata*, 1892, 50 > *rankaisematta*, 1895, 53; tosin *miehetä*, 1873, 36 > *miehetttä*, jo 1888, 36, vieressä oleva muoto *synnyttä* 1888, 36 > *synnyttä*, 1892, 36 > *synnittä*, 1895, 37; mutta *ruusita*, 1892, 49 > vain *ruukuta*, 1895, 52, 1897, 51 ja 1898a, 46 > *ruukutta*, 1901, 46, Toivosen käyttämän kirjapainon omassa julkaisussa tosin jo 1898b, 45). Satunnainen objektimuotojen sijan vaihtaminen on tuonut tekstiin viimein *t*-päätteisiä monikon akkusatiivejakin (esim. *heitä*, 1892, 28 > *heidät*, 1895, 28).

Toivonen julkaisi teoksesta kaikkiaan kahdeksan painosta (viimeisen vuonna 1909), mutta äänne- ja muotoasultaan teos ei enää juuri uudistunut. Joitain (teoksessa etenkin repliikeissä tavattavista) yksikön 2. persoonan loppuheittoisista possessiivisuffikseista on tosin muutettu vokaaliloppuisiksi (esim. *kotiis, vaimos luokse*, 1898a, 6 > *kotiisi, vaimos luokse*, 1899, 6 > *kotiisi, vaimosi luokse*, 1909, 6; *henkes ja terveytes*, 1905, 46 > *henkes ja terveytesi*, 1909, 46). Myös objektimuotojen asuja on muuteltu (esim. *heitä, hänet*, 1905, 25 > *heidät, hänen*, 1909, 25). Yksikön 2. persoonan possessiivisuffiksit ja persoonapronominien akkusatiivit jäävät kuitenkin asuiltaan vaihteleviksi.

Viimeiset uusintapainokset 1935–1944

Lapsuuden Kirjasta julkaistiin reilun neljännesvuosisadan tauon jälkeen vielä kolme painosta. Vertailu edellä tarkasteltuihin painoksiin kuitenkin paljastaa, että uudet painokset ovat kieleltään aiemmin julkaistujen mukaisia.

Lapsuuden Kirja julkaistiin ohuena vihkosena Viipurissa vuonna 1935, samassa kaupungissa, jossa teoksen ensimmäinen painos oli julkaistu sata vuotta aiemmin. Painos pohjautuu viimeistä edellisiin Toivosen julkaisemiin (1901, 1903, 1905) lähes identtisiin painoksiin (huom. esim. *henkes ja terveytes*, 1935, 15, samoin kuin 1905, 46; *heitä, hänet*, 1935, 15, kuten 1905, 23, 24).

Lapsuuden Kirjasta on julkaistu myös ulkoasultaan Toivosen kustantamia laitoksia muistuttava painos Amerikassa. Tässä ei ole painovuotta, mutta Kansalliskirjaston teostiedoissa sen on arveltu olevan 1944. Teoksen pohjana on Toivosen 1909 julkaisema painos (esim. *henkes ja terveytesi*, s.a. 43, kuten 1909, 46; *heidät, hänen*, s.a. 23, 24, samoin kuin 1909, 25).

Teoksesta julkaistiin painos vielä Kuopiossa 1944. Tässä on kieliasultaan kuitenkin palattu vielä vanhempaan siinä, että *f* on säilytetty, mutta *vAt*-päätteen systemaattisesta käytöstä on imperfektissä ja konditionaalissa luovuttu (jälleen esim. *pidit Fariseukset neuwoa ja sanoit*, 1944, 10). Mainitulla sivulla olevat satunnaiset *vAt*-päätteiset muodot (ja teoksen eräät painovirheet) paljastavat, että teos on ladottu vuoden 1888 tai 1892

painoksen mukaan. Vaikka laitoksessa on pyritty vanhahtavaan kieliasuun, yksi kielellinen innovaatio tästä painoksestakin on löydettävissä. Teoksen kansi- ja nimilehdellä puhutaan ensi kerran *Jeesuksen* (eikä tekstisivuilla edelleen tavattavan *Jesuksen*) *Lapsuuden-Kirjasta*.

Loppukatsaus

Ruotsin kautta Suomeen levinnyttä apokryfisia kertomuksia sisältävää *Jeesuksen Lapsuuden Kirjaa* alettiin suomentaa jo vanhan kirjasuomen kauden lopulla, mutta Pohjanmaan mystikoiden tekemiä varhaisia suomennoksia ei edes yritetty julkaista, vaikka ne käsikirjoituskopioina levisivätkin. Viipurilaisen kirjanpainaja Cedervallerin 1827 tarkistettavaksi jättämä, lähemmin identifioitumaton suomennos ei saanut painolupaa. Tätä ei myönnetty myöskään Westerin tekemäksi merkitylle suomennokselle vuotta myöhemmin. Taruja sisältävän teoksen katsottiin voivan vahingoittaa luterilaista oppia. Kuopiolaisen Malmbergin ilmeisesti 1830-luvun alussa valmistunut suomennos sai 1833 saman kohtalon eikä faktori Rosenblomkaan saanut painolupaa samaan aikaan jättämälleen käsikirjoitukselle. Cedervaller sai kuitenkin julkaistua *Lapsuuden Kirjan* suomennoksen vuonna 1835 onnistumalla sivuuttamaan työn torjuneet tuomiokapitulit sensuurikomitean kautta. Sen sijaan oululaisen kirjanpainaja Barckin yritys julkaista toinen suomennos teoksesta kilpistyi jälleen tuomiokapitulिन nuivaan suhtautumiseen vuonna 1836.

Aiemminkin sensuurin ja tekijänoikeuksien kanssa vaikeuksiin joutunut Cedervaller julkaisi teoksen ilman suomentajan nimeä. Ortografialtaan ja morfologialtaan teos on etupäässä siksi johdonmukaisesti 1830-luvun puolivälin muullekin etenkin hengelliselle kirjallisuudelle ominaisella kannalla, että työn murretaustaa tämä ei paljasta. Teoksessa on kuitenkin joitain satunnaisia silloisesta kirjasuomesta poikkeavia itämurteisiin viittaavia piirteitä, mutta näistä ainakin *vaipununa*-tyyppiset partisiipit ja *vuotuus*-sanankäyttö viittaavat yhdessä pikemminkin kaakkois- kuin savolaismurteisiin. Cedervallerin painatetta on muutenkin vaikea pitää Malmbergin tekemänä, sillä tämän ei tiedetä painattaneen yhtään teostaan Viipurissa.

Westerin käsikirjoituksena säilynyt, ortografialtaan paljon vanhahtavampi ja murretaustaltaan lähinnä hämäläiseltä vaikuttava suomennos on myös selvästi eri työ kuin Cedervallerin julkaisema laitos. Westerin suomennoskaan ei jäänyt pelkästään arkistoon, sillä Barck sai sen lopulta painettua Oulussa vuonna 1866, kielellisesti tosin jo tuntuvasti uudistetussa asussa. Sen sijaan kaikki muut *Lapsuuden Kirjan* lukuisista painoksista pohjautuvat Cedervallerin vuonna 1835 julkaisemaan suomennokseen.

Cedervallerin julkaisema ensipainos (1835) oli jo osin uuden ortografian kannalla *ts*- ja *ks*-merkinnältään ja etupäässä ääntämyksen mukaisesti merkittyine jäljitävien pitkin vokaaleineen. Vanha ortografia alkoi lopullisesti väistyä hengellisestä kielestäkin virsikirjan siirryttyä uuden ortografian kannalle vuonna 1841. Vuonna 1850 julkaistussa *Lapsuuden Kirjan* painoksessa luovutaan useimmista jäljellä olleista vanhoista ortografiapiirteistä (huom. etenkin *mb* > *mp*, *ld* > *lt*, *nd* > *nt* ja *ng* > *nk*) ja astevaihtelurelikteistä.

Raamatun kieleen uusi ortografia vakiintui lopullisesti pari vuotta myöhemmin 1852–1853 (Rapola 1933, 74–76, 79, 81–83, 95, vrt. Puukko 1946, 432–433). *Lapsuuden Kirjan* vuoden 1850 painoksessa luovuttiin samalla myös teokseen jääneistä satunnaisista savolaisista äännepiirteistä. *f*-äänteen vanhasta *ph*-merkinnästä teoksessa luovuttiin vasta 1888; Raamatusta näin tehtiin 1896–1897, kaikissa laitoksissa tosin vasta vuodesta 1911 (ks. Lauerma 2012, 34–35).

Teoksen ensipainos (1835) oli jo näihin aikoihin uusiin hengellisiin kirjoihin yleistyneen geminaatallisen inessiivin kannalla, vaikka Raamatun kieleen tämä piirre omaksuttiin vasta 1852–1853 (Lauerma 2012, 59). Myös yksikön 3. persoonan konditionaalimuodot yhtenäistyivät (*isi*-päätteisiksi) poikkeuksellisen varhain (1836, Raamatusta lopullisesti vasta 1896–1897, mt. 2012, 47). Teoksen muotorakenteen hidaskuudistuminen käynnistyy muutoin varsinaisesti vasta vuoden 1850 painoksesta. Siirtymät *olemma, olivat, sinullenkin, hänet* -tyyppisiin kirjasuomeen osin vakiintuneisiin, osin taas sittemmin väistyneihin itämurteisempiin muotoihin, jäivät seuraavissa painoksissakin tosin satunnaisiksi ja edestakaisin muutelluiksi.

Vasta teoksen julkaisemisen siirryttyä uudelle tamperelaiselle kustantajalle vuonna 1895 teoksen muotorakenteenkin alkaa vakiintua muun maallisen ja uskonnollisen kielien tasalle. Esim. monikon 3. persoonan imperatiivi- ja konditionaalimuodot yhdenmukaistuvat *vAt*-päätteisiksi vasta nyt, vaikka Raamattuun ne vakiintuivat jo vuodesta 1862 (Lauerma 2012, 56). Lähinnä vuoden 1895 painoksessa myös hengellisessä kielessä yksinäis-*t*-llisinä harvinaisiksi käyneet abessiivimuodot alkavat vakiintua geminaatta-*t*-llisiksi; Raamatusta tämä muutos toteutettiin vasta 1896–1897 (Lauerma 2012, 65). Vuoden 1895 painoksessa on myös viimein luovuttu teoksessa aivan satunnaisiksi jääneistä *A*-päätteisistä monikon 1. ja 2. persoonan muodoista (joista Raamatusta luovuttiin jo 1852–1853, mt. 53) ja *n*-loppuisista allatiiveista, joiden käyttö Raamatusta jäi hyvin vähäiseksi (mt. 62).

Lapsuuden Kirjan viimeisiinkin painoksiin jäi kuitenkin *hänen ~ hänet* -tyyppistä vaihtelua akkusatiivin päätteessä; myös *heidät*-tyyppiset muodot jäivät satunnaisiksi. Raamatun kieleen monikon persoonapronominien *t*-lliset muodot omaksuttiin 1878, mutta 1896–1897 nämäkin muutettiin etupäässä *n*-päätteisiksi. (Lauerma 2012, 68–69). *Lapsuuden Kirjaan* jäi samaten yksikön 2. persoonan possessiivisuffiksien *s ~ si* -vaihtelua, jota tavattiin vielä vuosina 1896–1897 ilmestyneessä Raamatusta (Lauerma 2012, 44). Vuonna 1911 julkaistussa Raamatusta yhdenmukaistettiin sekä *i*-loppuiset yksikön 2. persoonan possessiivisuffiksit että *t*-päätteiset yksikön persoonapronominienkin akkusatiivimuodot (Lauerma 2012, 44, 69), mutta *Lapsuuden Kirjan* editointihistoria päättyi käytännössä teoksesta vuonna 1909 julkaistuun painokseen. Vuonna 1935 teos julkaittiin vielä Viipurissa, vuonna 1944 Kuopiossa ja nähtävästi samana vuonna Almenassa Wisconsinissa, mutta kaikki nämä pitkän tauon jälkeen julkaistut painokset pohjautuvat teoksen varhempisiin (vuosina 1888–1892 tai 1901–1909 julkaistuihin) laitoksiin.

Lapsuuden Kirjan painosten äänne- ja muotorakenteen muutokset heijastelevat pienen poikkeuksin Raamatun kielen kehitystä. Muuhun hengelliseen kieleen verrattuna *Lapsuuden Kirjan* kieli kehittyi kuitenkin 1800-luvun loppua kohti yhä hitaammin. Käännösten

kieli kehittyä yleensä lopulta uudelleenkäännöstenkin myötä, mutta *Lapsuuden Kirjaa* ei sinänsä poikkeuksellisesti käännetty uudestaan, vaan Cedervallerin vuonna 1835 julkaisemaa suomennosta julkaistiin yhä uudestaan Westerin suomennoksen jäädessä kertajulkaisuksi. Korjailtunakin osin vanhahtavaksi jääneestä kieliasustaan huolimatta *Lapsuuden Kirja* myi silti niin hyvin, että siitä otettiin 109 vuoden aikana kaikkiaan 26 painosta.

Lähteet

Jeesuksen Lapsuuden Kirjan julkaistut suomenkieliset laitokset

- 1835: *Meidän Herramme Jesuksen Christuksen Lapsuuden Kirja, niin myös lyhykäinen tieto Neitsestä Mariasta ja hänen Wanhimmistansa Joakimista aj [sic] Annasta.* Suomen kielelle käännetty. Wiipurissa, Painettu A. Cederwallerin tykönä.
- 1836: *Meidän Herramme Jesuksen Christuksen Lapsuuden-Kirja, niin myös lyhykäinen tieto Neitsestä Mariasta ja hänen Wanhimmistansa Joakimista ja Annasta.* Suomen liekelle [sic] käännetty. Wiipurissa, Painettu A. Cederwallerin tykönä.
- 1840: *Meidän Herramme Jesuksen Christuksen Lapsuuden Kirja, niin myös lyhykäinen tieto Neitsestä Mariasta ja hänen Wanhimmistansa Joakimista ja Annasta.* Suomen kielelle käännetty [sic]. Kolmas painos. Jönköpingissä, Präntätty M. E. Lundströmmillä.
- 1841a: *Meidän Herramme Jesuxen Christuxen Lapsuuden Kirja, niin myös lyhykäinen tieto Neitsestä Mariasta ja hänen Wanhimmistansa Joakimista ja Annasta.* Suomen kielelle käännetty [sic]. Neljäs paino [sic]. Jönköpingissä, M. E. Lundströmmildä.
- 1841b: *Meidän Herramme Jesuksen Christuksen Lapsuuden Kirja, niin myös lyhykäinen tieto Neitsestä Mariasta ja hänen Wanhimmistansa Joakimista ja Annasta.* Suomen kielelle käännetty. Umeosa, P. M. F. Lundbergildä tykönä [sic].
- 1843: *Meidän Herramme Jesuksen Christuksen Lapsuuden Kirja, niin myös lyhykäinen tieto Neitsestä Mariasta ja hänen Wanhimitansa [sic] Joakimista ja Annasta.* Suomen kjelelle käännetty. Tuckhulmissa, B. G. Berginluonna [sic].
- 1850: *Meidän Herramme Jesuksen Kristuksen Lapsuuden-Kirja, niin myös Lyhykäinen tieto Neitsestä Mariasta ja hänen wanhemmistansa, Joakimista ja Annasta.* Suomeksi käännetty. Uusi painos. Helsingissä, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainossa. Öhmanin kirjakaupan kustannuksella
- 1852: *Meidän Herramme Jesuksen Kristuksen Lapsuuden Kirja, niin myös Lyhykäinen tieto Neitsestä Mariasta ja hänen wanhemmistansa, Joakimista ja Annasta.* Suomeksi käännetty. Kuwilla kaudistettu. Uudistettu Toinen Painos. Helsingissä, Suomal. Kirjallisuuden Seuran kirjapainossa. Öhmanin kirjakaupan kustannuksella
- 1853: *Meidän Herramme Jesuksen Kristuksen Lapsuuden-Kirja, niin myös Lyhykäinen tieto Neitsestä Mariasta ja hänen wanhemmistansa, Joakimista ja Annasta.* Suomeksi käännetty. Uusi Painos. Wiipurissa, A. Cederwaller poikineen. A. Cederwallerin pojan kustannuksella.
- 1861: *Meidän Herramme Jesuksen Kristuksen Lapsuuden-Kirja, niin myös Lyhykäinen tieto Neitsestä Mariasta ja hänen wanhemmistansa, Joakimista ja Annasta.* Suomeksi käännetty. Uusi painos. Wiipurissa, A. A. Zilliakuksen tykönä.
- 1866: *Herramme ja Wapahtajamme Jesuksen Kristuksen Lapsuuden Kirja, ynnä lyhykäisiä tietoja Joakimista ja Annasta, mitä sukua he oliwat; kuin myös heidän tyttärestään Neitsy Mariasta, hänen lapsuudestaan ja elämästään.* Suomennus. Oulussa, Chr. Ev. Barckin kirjapainossa.
- 1873: *Meidän Herramme Jesuksen Kristuksen Lapsuuden-Kirja, niin myös Lyhykäinen tieto Neitsestä Mariasta ja hänen wanhemmistansa, Joakimista ja Annasta.* Suomeksi käännetty [sic]. Kuwilla kaudistettu Uudistettu Kolmas Painos. Helsingissä, J. C. Frenckellin ja Pojan tykönä. G. W. Edlundin kustannuksella.

- 1888: *Meidän Herramme Jesuksen Kristuksen Lapsuuden-Kirja, niin myös Lyhykäinen tieto Neitseestä Mariasta ja hänen vanhemmistansa, Joakimista ja Annasta.* Suomeksi käännetty. Kuwilla kaunistettu Uudistettu neljäs painos. Helsingissä, Weilin & Göös'in osakeyhtiön kirjapainossa. G. W. Edlundin kustannuksella
- 1892: *Meidän Herramme Jesuksen Kristuksen Lapsuuden-Kirja, niin myös Lyhykäinen tieto Neitseestä Mariasta ja hänen vanhemmistansa, Joakimista ja Annasta.* Suomeksi käännetty. Kuwilla kaunistettu Uudistettu viides painos. Helsingissä, G. W. Edlundin kustannuksella. [J. Simeliuksen perillisten kirjapaino osakeyhtiö]
- 1895: *Meidän Herramme Jesuksen Kristuksen Lapsuuden-Kirja, niin myös Lyhykäinen tieto Neitseestä Mariasta ja hänen vanhemmistansa Joakimista ja Annasta.* Suomennos. Uusi kuwilla kaunistettu painos. Tampereella, G. E. Jansson & Kumpp. kirjapainossa. W. Toiwosen kustantama.
- 1897: *Meidän Herramme Jesuksen Kristuksen Lapsuuden-Kirja, niin myös lyhykäinen tieto Neitseestä Mariasta ja hänen vanhemmistansa, Joakimista ja Annasta.* Suomennos. Uusi kuwilla kaunistettu painos. Tampereella, Majlund & Lyytisen kirjapainossa. W. Toiwosen kustannuksella.
- 1898a: *Meidän Herramme Jesuksen Kristuksen Lapsuuden-Kirja, niin myös lyhykäinen tieto Neitseestä Mariasta ja hänen Wanhemmistansa, Joakimista ja Annasta.* Suomennos. Uusi kuwilla kaunistettu painos. Tampereella, Tampereen Kirjapaino-Osakeyhtiö. W. Toiwosen kustannuksella.
- 1898b: *Meidän Herramme Jesuksen Kristuksen Lapsuuden-Kirja, niin myös lyhykäinen tieto Neitseestä Mariasta ja hänen vanhemmistansa, Joakimista ja Annasta.* Suomennos. Uusi kuwilla kaunistettu painos. Tampereella, G. E. Jansson & Kumpp. kirjapainossa.
- 1899: *Meidän Herramme Jesuksen Kristuksen Lapsuuden-Kirja, niin myös lyhykäinen tieto Neitseestä Mariasta ja hänen Wanhemmistansa, Joakimista ja Annasta.* Suomennos. Uusi kuwilla kaunistettu painos. Tampereella, Tampereen Kirjapaino-Osakeyhtiö. W. Toiwosen kustannuksella.
- 1901: *Meidän Herramme Jesuksen Kristuksen Lapsuuden-Kirja, niin myös lyhykäinen tieto Neitseestä Mariasta ja hänen vanhemmistansa, Joakimista ja Annasta.* Suomennos. Uusi kuwilla warustettu painos. Tampereella, W. Toiwosen kustannuksella. [Tammerfors Nyheter tryckeri]
- 1903: *Meidän Herramme Jesuksen Kristuksen Lapsuuden-Kirja, niin myös lyhykäinen tieto Neitseestä Mariasta ja hänen vanhemmistansa, Joakimista ja Annasta.* Suomennos. Uusi kuwilla warustettu painos. Tampereella, W. Toiwosen kustannuksella. [Kirjapaino oy "Sanoma" Tampereella]
- 1905: *Meidän Herramme Jesuksen Kristuksen Lapsuuden-Kirja, niin myös lyhykäinen tieto Neitseestä Mariasta ja hänen vanhemmistansa, Joakimista ja Annasta.* Suomennos. Uusi kuwilla warustettu painos. Tampereella, W. Toiwosen kustannuksella. [Kirjapaino Osakeyhtiö "Sanoma" Tampereella]
- 1909: *Meidän Herramme Jesuksen Kristuksen Lapsuuden-Kirja, niin myös lyhykäinen tieto Neitseestä Mariasta ja hänen vanhemmistansa, Joakimista ja Annasta.* Suomennos. Uusi kuwitettu painos. Tampereella, W. Toiwosen kustannuksella. [Kirjapaino O. Y. "Sanoma" Tampereella]
- 1935: *Meidän Herramme Jesuksen Kristuksen Lapsuuden Kirja.* Kustantaja: Mikko Huotarinen. [Tilapäistöiden kirjapaino, Viipuri]
- 1944: *Meidän Herramme Jeesuksen Kristuksen Lapsuuden-Kirja, niin myös Lyhykäinen tieto Neitseestä Mariasta ja hänen vanhemmistansa, Joakimista ja Annasta.* Suomeksi käännetty. E. Pellikan kustannuksella. Kuopio [Savon Sanomain Kirjapaino OY]
- s. a.: *Meidän Herramme Jesuksen Kristuksen Lapsuuden-Kirja, niin myös lyhykäinen tieto Neitseestä Mariasta ja hänen vanhemmistansa, Joakimista ja Annasta.* Suomennos. Uusi kuwitettu painos. Almena, Wis., A. Maunulan kustannuksella. [Suomalais-Luterilaisen Kustannusliikkeen kirjapainossa, Hancock, Mich.]

Muut (arkisto)lähteet

- OTA pk. = Oulun hiippakunnan tuomiokapitulin arkisto. Kuopion tuomiokapitulin pöytäkirja 30.12.1861. Oulun maakunta-arkisto.
- PTA pk. = Porvoon tuomiokapitulin arkisto. Pöytäkirjat 19.12.1827, 23.7.1828, 3.7.1833 ja 27.11.1833. Hämeenlinnan maakunta-arkisto.

- SensK pk. = Sensuurikomitean arkisto. Pöytäkirjat 18.3.1835, 24.8.1836 ja 24.1.1837. Valtionarkisto, Helsinki.
- SMSA = Suomen murteiden sana-arkisto. Kotimaisten kielten keskus, Helsinki.
- TTA pk. = Turun tuomiokapitulin arkisto. (Pääsarjan) pöytäkirja 31.7.1833. Turun maakunta-arkisto.
- WESTER, JOH. GERH. 1828 = *Meidän Herran ja Wapahtajan Jesuxen Christuxen Lapsuden kirja; Ynnä yxi vähäinen Historian selitys Joakimista ja Annasta, mistä Säädystä ne syntyneet olit ja samalla muotoa heidän tyttärensä Neitzyn Marian lapsuden aika ja elämä.* Porvoon tuomiokapitulin arkisto. Saapuneet asiakirjat (yleissarja). Hämeenlinnan maakunta-arkisto.

Kirjallisuus

- GARDBERG, CARL-RUDOLF 1957: *Kirjapainotaito Suomessa Uudenkaupungin rauhasta Turun paloon.* Suomentanut Eino Nivanka. Helsingin graafinen klubi, Helsinki.
- 1973: *Kirjapainotaito Suomessa Turun palosta vuoteen 1918.* Suomentanut Eino Nivanka. Helsingin graafinen klubi, Helsinki.
- HAKAPÄÄ, JYRI 2008: *Kirjan tie lukijalle. Kirjakauppojen vakiintuminen Suomessa 1740–1860.* SKST 1166. SKS, Helsinki.
- HIRN, SVEN 1973: *Familjen Cedervaller och tidningspressen i Viborg. Historiska och litteraturhistoriska studier* 48, 223–246. Svenska litteratursällskapet i Finland, Helsingfors.
- KETTUNEN, LAURI 1940a: *Suomen murteet III A.* Murrekartasto. SKST 188. SKS, Helsinki.
- 1940b: *Suomen murteet III B.* Selityksiä murrekartastoon. SKST 188. SKS, Helsinki.
- KLAUCK, HANS-JOSEF 2003: *Apocryphal Gospels. An Introduction.* Translated by Brian McNeil. London, T&T Clark International.
- LAINEN, TUUJA – PERÄLÄ, ANNA 2005: *Henrik Renqvist julkaisijana ja kirjakauppiaana 1816–1866.* SKHST 198. SKHS, Helsinki.
- LAUERMA, PETRI 2012: *Kristityn vaellus varhaisnykysuomessa. Jakob Johan Malmbergin suomennosten kielellinen kehitys 1800-luvun kirjasuomen murroksessa.* Kotimaisten kielten keskuksen verkkojulkaisuja 31. Kotimaisten kielten keskus, Helsinki. <http://scripta.kotus.fi/www/verkkojulkaisut/julk31/>
- LENHAMMAR, HARRY 1974: *Religion och tryckfrihet i Sverige 1809–1840.* Acta Universitatis Upsaliensis, Studia Historico-Ecclesiastica Upsaliensia 26. Almqvist & Wiksell, Upsala.
- LUUKKANEN, TARJA-LIISA 1995: *Pilatuxen breivit ja apostolien kilvoitukset: Pohjanmaan mystikot kristinuskon historian lähteillä.* SKHS:n vuosikirja 84–85, 89–99. SKHS, Helsinki.
- NORDENSTRENG, SIGURD – HALILA, AIMO 1975: *Haminan historia II.* Haminan kaupunki, Hamina.
- OLSSON, BROR 1941: *Fynd vid vägen under litterära strövtåg.* Allhems, Malmö.
- PUUKKO, A. F. 1946: *Suomalainen Raamattumme Mikael Agricolausta uuteen kirkkoraamattuun.* Otava, Helsinki.
- RANCKEN, J. O. I. 1855: *Om en religiösa rörelse i södra Österbotten på 1700-talet.* Suomi I:15, 225–254. Finska Litteratur-Sällskapet, Helsingfors 1856.
- RAPOLA, MARTTI 1933: *Suomen kirjakielen historia I.* SKST 197. SKS, Helsinki. [2. p. 1965]
- 1945: *Vanha kirjasuomi.* Tietolipas 1. SKS, Helsinki. [3. p. 1969]
- REINSCH, ROBERT 1879: *Die Pseudo-Evangelien von Jesu und Maria's Kindheit in der romanischen und germanischen Literatur.* Max Niemeyer, Halle.
- SILANDER, ALPO 1939: *Ulkomaisen kirjallisuuden sensurointi Suomessa 1841–1855. Juhlakirja V. Tarhaisen täyhtäessä 60 vuotta. Kirjallisuudenentkijain Seuran vuosikirja V,* 274–293. SKS, Helsinki.
- SILFVERHUT, VOITTO 1977: *Kirkon ja keisarin sensuuri. Uskonnollisen kirjallisuuden valvonta Suomessa 1809–1865.* SKHST 104. SKHS, Helsinki.
- SKHS = Suomen kirkkohistoriallinen seura.
- SKHST = Suomen kirkkohistoriallinen seuran toimituksia,
- SKS = Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- SKST = Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia.
- TIILLÄ, OSMO 1961: *Rukoilevaisten kirjoja.* SKST 270. SKS, Helsinki.

PETRI LAUERMA: *Orthographical and morphological variation in the published Finnish translations of The Childhood Book of Jesus*

The Childhood Book of Jesus is a collection of stories based on the Protevangelium of James, an apocryphal Gospel that was written in the Middle East c. 150–200. The Protevangelium of James was first circulated in Greek and Latin manuscripts, and the first printed Latin translation was published in the middle of the 16th century. Even before this, it is known that there were versions in the Romance and Germanic languages. The first printed Swedish version was published in 1776 and quickly found its way to Finland, where a group of laymen called the Ostrobothnian Mystics translated this non-canonical Christian document.

Due to strict censorship practices, it was not possible to publish this kind of literature without prior written licence from the religious authorities. Voitto Silfverhut's dissertation *Censorship of Religious Literature in Finland during the years 1809–1865* (1977) describes in detail how all the translations of *The Childhood Book of Jesus* made in the late 1820s and early 1830s were denied publishing licences. Finally, the Wiborgian printer Anders Cedervaller managed to bypass the religious censors and get a printing licence from the secular authorities in 1835; 20 attempts to publish *The Childhood Book of Jesus* were turned down even after that date. Listed below are the applicants for printing licences, as well as the month and year in which their applications were rejected, or in one case, accepted.

A. Cedervaller 12/1827 – E. Nygren 7/1828 – J. J. Malmberg 7/1833 – N. Rosenblom 11/1833

A. Cedervaller 3/1835 (accepted)

C. E. Barck 1/1837 – A. Borg 12/1861

Silfverhut does not, however, specify which translation was published in 1835, nor does he make note of which translations the numerous later editions of this book were based on, because these questions were outside the scope of his study.

The translation that Cedervaller tried to publish as early as 1827 is not even mentioned by a Finnish title in the official documents, but Nygren's attempt of 1828 has been preserved in the archives. This manuscript gives the translator's name, Joh. Gerh. Wester, but historical sources offer no further information on this person. Orthographically, this translation follows the practices of the last phase of Old Literary Finnish, of whose many foreign graphemes only *c* has been mostly abandoned, though the original *tt* typical of many western Finnish dialects has been replaced by *tz*. The morphology shows some traits pointing to northern or especially eastern Tavastian dialects (the inessive ending is with geminate *ss*; the allative ending is sporadically *llen*; the ending of imperfect and conditional 3. p. plural forms may be also *vat*, *vät*.)

The work that Cedervaller published in 1835 is clearly a different translation, though the orthographic and morphological differences when compared to Wester are few (*ts* and *ks* instead of *tz* and *x*; forms with only *t* replace most *vat*, *vät* endings). Jacob Johan Malmberg's manuscript has been lost, but Malmberg's other published translations show some interesting similarities to Cedervaller's publication, though Malmberg's general appearance is more eastern. Both Cedervaller's book and Malmberg's oeuvre contain occasional gradation forms without *d* or forms with strong-grade *t*, as well as essive-like participial forms of the type *väsnyynä* 'tired', but such forms may also have found their way into Cedervaller's book from the southeastern dialects spoken in the vicinity of Wiborg. It is thus not likely that Malmberg was the translator of Cedervaller's book.

The translations that Nils Rosenblom, Christian Evert Barck, and Aron Borg tried to publish in 1833, 1837, and 1861 have remained unknown, though one of the censors of Barck's work wrote that the translation was not that of Cedervaller's publication. The work which Barck managed to publish in 1866 is not a new translation, however, but rather based on the old translation by Wester, though its orthography and morphology have been thoroughly revised.

All the other later Finnish editions of *The Childhood Book of Jesus* are based on the translation that Cedervaller published in 1835. The new editions printed in Wiborg in 1836 and in Sweden in 1840–1843

contain only minor corrections. The edition published in Helsinki in 1850 featured a revised orthography, but until the 1890s, morphological changes were scarce and far from systematic, in spite of the number of new editions. Morphological features such as imperfect and conditional forms ending with *vat*, *vät*, or abessive endings with *tta*, *ttä* were systematized in the editions published in Tampere from 1895, but even the last editions published there, in 1901–1909, feature variation in the sg. 2. p. possessive suffixes (*talos* ~ *talosi* ‘your house’) and in the accusative forms of personal pronouns (*hänen* ~ *hänet* ‘him/her’). The last editions of this book, published in 1935–1944 in Viipuri, in Almena, Wisconsin, and in Kuopio, are reprints of the earlier editions published in 1901–1905, 1909, or 1888–1892.

Petri Lauerma
petri.lauerma@kotus.fi
Kotimaisten kielten keskus,
Hakaniemenranta 6,
00530 Helsinki